

نفس و

چراکه، کمترین کوتاهی و مسامحه ما بیشترین خسارت را برای خودمان و امانت‌هایمان به‌بار خواهد آورد.

سخت‌ترین کارها و پرچالش‌ترین رسالت‌ها

در این میان، چنانچه با دقت نظر و انصاف به رسالت تربیتی کارگزاران این میدان بنگریم، آن را پیچیده، جان‌فرسا، در هم تنیده و پرمشقت خواهیم یافت. در واقع، مغز و اعصاب مشاوران، مدیران، معلمان و سایر نقش‌گذاران تربیتی مدارس فرسایش بیشتری را تحمل می‌کند اما ارزش عمر به‌قول ابن‌سینا به کیفیت آن است نه به درازایش! کیفیت عمر به سعی، همت، سخت‌کوشی، تاب‌آوری، تدبیر و هدف‌داری و غایت زندگی که برمی‌گزینیم بستگی دارد.

به بیان بزرگان، ارزش عمر انسان به ارزش چیزی است که گوهر عمر را برایش هزینه می‌کند و گرنه «گر در طلب لقمه نانی، آنی و گر در طلب گوهر کانی، آنی». عمر مشاور، معلم و مدیر از آن رو با معنا و ارزش است که برای انسان صرف می‌شود.

ما به همان نسبت که برای زندگی خودمان در جست‌وجوی معنا هستیم و می‌خواهیم عمر با ارزشی داشته باشیم، به تبع برای فرزندان نَسبی و معنوی‌مان نیز زندگی را معنادار می‌کنیم. در میان نقش‌های اجتماعی اثربخش‌ترین نقش تربیتی در معنی بخشیدن به زندگی را بعد از خانواده، صاحبان نقش‌ها در مدرسه دارند. به گفتهٔ دپویی، مدرسه همچون جامعه است و باید یک جامعهٔ کوچک شده را در مدرسه داشته باشیم. مدرسه باید بچه‌ها را برای حضور در جامعه بزرگ‌تر و برای زندگی با معنا بیرواند. ویلیام گلاسر مبتکر «نظریهٔ انتخاب» معتقد است که مدرسه باید به نیازهای فعلی معلمان و دانش‌آموزان و سایر کارکنان پاسخ دهد و گرنه تحمل آن برای افراد سخت می‌شود. به قول ویکتور فرانکل، نویسندهٔ کتاب پر فروش «انسان در جست‌وجوی معنا»؛ برای زندگی کردن باید دلیل داشته باشیم. تنها کسی که دلیل دارد، می‌تواند با هر چیز و به هر شکل زندگی کند. بنابراین، مدارس باید جایی باشند که حضور در آن‌ها معنی‌دار باشد. مدرسه را کارکنان انگیزه‌مندش معنادار می‌کند.

در سال‌های اخیر پژوهش‌های بسیاری حکایت از کاهش انگیزهٔ تحصیلی در دانش‌آموزان دارد. افت تحصیلی، ترک تحصیل و پایین بودن میزان شایستگی خروجی‌های آموزش و پرورش، علت‌های متعددی دارد اما تأثیر کمتر علتی به قوت و شدت «انگیزه» است. و کیست که نداند معلمان و همهٔ کارگزاران مدرسه مسئول این پدیده‌اند.

مشاوران، مربیان تربیتی و سپس مدیران یاریگران اصلی معلمان در انجام رسالت تربیتی و آموزشی هستند. همگان در تقویت انگیزهٔ تحصیلی و پیشرفت بچه‌ها در مدارس اثر گذارند اما مشاوران افرادی متخصص‌اند! آن‌ها صاحب صلاحیت‌ترین کارشناسان تشخیص‌گر پدیده‌های روانی تربیتی در مدارس هستند.

به تماشا سوگند
و به آغاز کلام
و به پرواز کبوتر از ذهن
آفتابی لب درگاه شماس
که اگر در بگشایید به رفتار شما می‌تابد
در کف دست زمین گوهر ناپیدایی است که رسولان همه از تابش آن
خیره شدند!

تابستانی دیگر از راه رسید تا در پرتو تابش بی‌واسطهٔ خورشید و بی‌هیچ فاصله‌ای سنگ خارا در بدخشان لعل گردد و عقیق اندر یمن. دانه‌ها و میوه‌ها به کمال رسش خویش رسند، صعوبت و سرسختی صخره‌ها بشکند و از شکاف تخته‌سنگ‌ها آب‌های بی‌تاب زندگی بخش محبوس در زیرزمین در فوارهٔ چشمه‌های کوهستان بجوشند و در دامن دشت‌ها بخروشند و بخرامند تا به کام تشنگان آب حیات بریزند. اینک که ما نه ماه فعالیت تربیتی را به پایان برده‌ایم، خوب است با مشاهدهٔ مزرع سبز فلک و داس مه‌نوا، از کشتهٔ خویش و داشتهٔ چندین ماههٔ خود یاد کنیم. انسان را حاصل همان است که از قبل مساعی^۱ خویش فراچنگ آورده است و هر آن‌کس که سعی کند، در حالی که تقوا را رعایت می‌کند خداوند به‌زودی او را آسانی و راحتی بخشد و وی را بر انجام سختی‌ها پیروز گرداند. مربیان بزرگ به استناد سختی و طاقت‌فرسا بودن امر تربیت انسان، معتقدند تربیت انگیزه‌ای از جنس عشق و ایثار و احسان می‌خواهد. ابن‌سینا می‌گفت شریف‌ترین علوم و کارها آن است که موضوعش شریف‌تر باشد. آیا مگر از انسان آفریده‌ای شریف‌تر در جهان خلقت هست که آفریدگارش او را کرامت^۲ و فضیلت و برتری بخشیده باشد؟

از تو می‌پرسند!

حال در آغاز فصل برداشت محصول، ما نقش‌گذاران عرصهٔ ارزشمند و شریف تربیت نسل انسانی که سالی (بالغ بر دویست روز کاری) را با به‌کار بستن همت و سعی بسیار بر تربیت شریف‌ترین آفریده‌های خداوند و در سایهٔ احسان او پشت‌سر گذاشته‌ایم، در آستانهٔ ماه مبارک رمضان هستیم؛ با روزها و شب‌هایی که بعضاً از هزار ماه پر ارج‌ترند (شب‌های قدر).

در ماه با برکتی که به توصیف پیامبر خدا(ص) چون در دورهٔ تاب‌سوز فصل تابستان است، ارزش روزه و خودسازی‌اش چندین برابر دیگر ماه‌ها است. اگر به بهترین عبادت‌ها که سرآمد آن‌ها تفکر در کشتهٔ خویش و اندیشه در اتیة فرزندان معنوی‌مان است مشغول باشیم، در اینصورت همهٔ خوبی‌ها را یکجا فراچنگ آورده‌ایم؛ یعنی، بهترین بندگان به بهترین خدمات در بهترین ساعت‌های سال در فکر بهترین چیزها (سعادت دنیا و آخرت) برای بهترین آفریده‌های خداوند اشتغال داشته‌اند! آفریده‌ای که احیای یک فردش با احیای مجموعهٔ آن‌ها برابری می‌کند. با این حال، در قیامت مورد پرسش قرار می‌گیریم.

نقش گذاران

ابوالفضل نفر، عضو تحریریه مجله

به مشاوران و مراکز مشاوره حکایت از باور خانواده‌ها به یاریگری و مشورت‌دهی و خیررسانی و خدمات‌پردازی موفق مشاوره دارد. آیا با این همه وقت آن نرسیده است که مشاوران در نقش‌گذاری کم‌نظیر خود بازنگری کنند و بر خودباوری و توانمندی خویش بیفزایند؟ کار تربیت سخت است و کار تربیت اخلاقی بسیار سخت‌تر. در جامعه انسانی اسلامی نقش‌ها و واگذاری و عهده‌داری آن‌ها باید بر پایه آموزه‌های قرآن و سنت و بر مدار فطرت بشری باشد. تاب‌آوری مشاور علاوه بر تخصص، تنها بر پایه جذب عشق خدایی به متربی ممکن است. معلم به وظیفه فطری پیامبری مشغول است و مشاور طبیب دوار و دوستدار انسان‌هاست. این هر دو (تخصص و انگیزه الهی)، با توکل به خداوند نتیجه مثبت می‌دهد. ارزش کار ما در باورهای شایع در میان مردم جهان پیداست:

با گشودن یک مدرسه، در چند زندان بسته می‌شود. بچه‌ها معلمان و مسئولان مدرسه را بیش از پدر و مادرها قبول دارند، سیلی (تنبیه) آموزگار از نوازش پدر ارزشمندتر است. معلم (مدیر، مشاور، مربی) مدرسه پدر (یا مادر) معنوی و همیشگی بچه‌هاست. بچه‌ها در مدرسه اجتماعی می‌شوند و... هم از این‌روست که:

ز بوسیدنی‌های این روزگار
یکی هم بود دست آموزگار
و باز نقش خود را بازگو می‌کنیم که:
... و اینک: من پر از نورم،
و پر از دار و درخت،
پرَم از راه،
از پُل،
از رود،
از موج،
و آشتی خواهیم داد
آشنا خواهیم کرد
راه خواهیم رفت
نور خواهیم خورد
دوست خواهیم داشت!^۶

پی‌نوشت

- ۱ و ۶. روان‌شاد سهراب سپهری
۲. لیس لائسان الا ما سعی
۳. سوره لیل، آیات ۵، ۶، ۷
۴. لقد کرّمنا بنی‌ادم، و فضلنا هم علی کثیر ممّن خلقتنا تفضیلاً (۷۰ اسراء).
۵. دکتر غلامحسین شکوهی، اولین وزیر آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران و استاد پیش‌کسوت در فلسفه، مبانی و اصول آموزش و پرورش، در کتابش با همین عنوان می‌نویسد: «اداره مدارس باید با نظر متخصصان باشد»

مشاوران متخصصان^۵ مسائل روحی، روانی رفتاری در مدارس اند. اگر تعلیم و تربیت بزرگ‌ترین و دشوارترین مسائل مبتلا به انسان باشد (امانوئل کانت)، کار تربیت کاری تخصصی‌تر، پر مشقت‌تر و ظریف‌تر از سایر مشاغل است و هیچ نقشی در جامعه با آن برابری نمی‌کند. امروزه علاوه بر افت تحصیلی، پدیده‌های فردیت، انزواء، تکروری، پرخاشگری، وندالیسم (تخریب‌گری هرج‌ومرج طلبانه)، درماندگی‌های خودآموخته، مسئولیت‌گریزی، شکاف نسلی، هنجارشکنی، ناسازگاری، بازماندگی از ادامه تحصیلات متوسطه و عالی، گرایش به عرفان‌های کاذب، روی‌آوری به گروه‌های مسئله‌دار، تمایل به زورگویی و زورگیری و مصرف سوء مواد مخدر و... در کلان‌شهرهای دنیا رو به افزایش است و راستی چه کسی بهتر از مشاوران توان‌راهنمایی و ارائه مشاوره‌های پیشگیرانه به خانواده‌ها، مدیران، مربیان تربیتی و معلمان را دارد؟

اکنون یک فرصت مطالعاتی سه‌ماهه با پیش‌درآمد ماه خودسازی پیش‌روی مشاوران است. مهلتی به قافله عمر ما داده‌اند تا آن را به کالاهایی پرارزش و منفعت اختصاص دهیم. امام صادق (ع) فرموده‌اند: "اگر حکومت (تدبیر امور سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، تربیتی و...) دست ما بود، شب‌ها را به تهیه طرح و برنامه‌ریزی سپری می‌کردیم و روزها را به عمل و اقدام." راستی ما در برنامه‌ریزی پیشگیرانه چه کرده‌ایم؟ مشاوران مدارس بیش از هر کارگزار دیگری نیازمند مطالعه شرایط پیچیده اجتماعی، وضعیت خانواده‌ها، سبک‌های زندگی، سبک‌های رایج فرزندپروری خانواده‌ها، آگاهی از جریان‌های فرهنگی آسیب‌زای آن سوی مرزها، فرار مغزها، آشننگی‌ها و به هم ریختگی‌های هویتی، روابط بین‌فردی و درون‌فردی، جنگ روانی و تهاجم نرم هستند.

آن‌ها باید از کالاهای مصرفی فرهنگی، هنری، احساسی، ذوقی و روانی که در بسته‌بندی‌های ویژه به رایگان در سبید مصرف بچه‌ها گذاشته می‌شود یعنی آنچه از طریق اینترنت، شبکه‌های ماهواره‌ای، رمان‌های تولیدشده در زیرزمین‌های عوامل بیگانه و در جهت به انحراف کشاندن فرزندانمان و تهی کردن آن‌ها از هویت ارزشی خودی تولید می‌گردد و به دست نسل جدید می‌رسد و حکایت از آینده‌ای نامطمئن دارد آگاه شوند. امروز آگاهی ولو اجمالی از پدیده‌های پیرامونی و شرایط جهان فرهنگی و فرهنگ دهکده جهانی و مطالعه فشرده دانش‌های بین‌رشته‌ای مرتبط با مجموعه علوم تربیتی در جهت تجهیز خود و سایر دغدغه‌مندان امر خطیر تربیت ضروری است.

اگر مدیران راهبران و مربیان تربیتی را راهبران و معلمان را کارگزاران تربیت رسمی مدرسه‌ای بدانیم، ما باید آگاه باشیم که مشاوران، راه‌نمایان، تشخیص‌گران تربیت‌های آسیب‌زای پنهان و آشکار و تسهیل‌گران تربیت صحیح و ارزشی هستند.

خانواده‌ها از مشاوران حرف‌شنوی دارند مشاور فردی مؤتمن و مورد اعتماد و تکیه‌گاه مشورتی مردم است. آمار روزافزون مراجعه مردم